JAMIYAT SALOMATLIGI MONITORING TIZIMINI TASHKIL ETISHNING BOSHQARUV ASOSLARI

Rustamov Uktam Mardonkulovich
Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Qabul qilindi: 02.11.2025
Ko'rib chiqildi: 03.11.2025
Tasdiqlandi: 04.11.2025

Kalit so'zlar:
jamiyat salomatligi, monitoring tizimi, boshqaruv mexanizmi, sog'lom turmush, tibbiy axborot

Annotatsiya. Mazkur tadqiqotda jamiyat salomatligi monitoring tizimini tashkil etishning boshqaruv asoslari tahlil qilinadi. Unda aholining sog'lig'ini nazorat qilish, tibbiy-statistik ma'lumotlarni tahlil etish va sog'lom turmush tarzini shakllantirishda samarali boshqaruv mexanizmlarining o'rni yoritilgan. Shuningdek, salomatlik monitoring tizimini modernizatsiya qilishda raqamli texnologiyalarni joriy etish, tibbiy axborot tizimlarini integratsiyalash hamda ijtimoiy sog'lomlik siyosatini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari sog'liqni saqlash tizimida boshqaruv sifatini oshirish va aholining sog'lom turmush madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Keywords:
Public health, monitoring system, management mechanism, healthy lifestyle, medical information.

Annotation. This research analyzes the management foundations for organizing the public health monitoring system. It highlights the importance of effective management mechanisms in monitoring population health, analyzing medical-statistical data, and promoting a healthy lifestyle. The study also develops scientific recommendations on the modernization of health monitoring systems through the implementation of digital technologies, integration of medical information systems, and improvement of public health policy. The results contribute to enhancing management efficiency in healthcare and fostering a culture of healthy living among the population.

Ключевые слова.
Общественное здоровье, система мониторинга, механизм управления,

Аннотация. В данном исследовании анализируются управленческие основы организации системы мониторинга общественного здоровья. Раскрыта роль эффективных механизмов управления в

здоровый образ жизни, медицинская информация.

контроле состояния здоровья населения, анализе медико-статистических данных и формировании здорового образа жизни. Также разработаны научные рекомендации по модернизации системы мониторинга здоровья через внедрение цифровых технологий, интеграцию медицинских информационных систем и совершенствование политики общественного здоровья. Результаты исследования способствуют повышению качества управления в сфере здравоохранения и развитию культуры здорового образа жизни населения.

Kirish. Jamiyat salomatligi har bir mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Sog‘lom jamiyatni shakllantirish va aholining hayot sifatini oshirishda salomatlik monitoring tizimining to‘g‘ri tashkil etilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Monitoring tizimi orqali aholining sog‘lig‘i holati, kasalliklar dinamikasi, ekologik va ijtimoiy omillarning ta’siri muntazam kuzatilib, tahlil qilinadi. Bu esa o‘z navbatida sog‘liqni saqlash siyosatini samarali rejalashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va profilaktik chora-tadbirlarni o‘z vaqtida amalga oshirish imkonini beradi. Bugungi kunda sog‘liqni saqlash sohasida boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish, ma’lumotlar bazasini yangilash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish orqali jamiyat salomatligi monitoring tizimini modernizatsiya qilish zarurati ortib bormoqda. Raqamli tibbiyot vositalarining joriy etilishi tibbiy ma’lumotlarni tezkor yig‘ish, qayta ishlash va tahlil etish imkoniyatini kengaytiradi, bu esa sog‘liqni saqlash boshqaruvida shaffoflik va samaradorlikni ta’minlaydi. Shu nuqtai nazardan, jamiyat salomatligini monitoring qilish tizimining boshqaruv asoslarini o‘rganish, mavjud tizimdagi muammolarni aniqlash va ularni hal etish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi. Tadqiqotning mazkur yo‘nalishi sog‘liqni saqlash tizimini takomillashtirish, aholining sog‘lom turmush tarzini rivojlantirish hamda tibbiy xizmatlar sifatini oshirish uchun yangi boshqaruv yondashuvlarini ishlab chiqishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, jamiyat salomatligi monitoring tizimini samarali tashkil etish davlat siyosatining muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, aholining demografik holatini yaxshilash, kasalliklarning oldini olish va sog‘lom ijtimoiy muhitni shakllantirishga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ushbu tadqiqotda jamiyat salomatligi monitoring tizimini tashkil etishning boshqaruv asoslari, uning tuzilmasi, maqsad va

vazifalari, shuningdek, zamonaviy boshqaruv texnologiyalarining ahamiyati chuqur tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Jamiyat salomatligini ta'minlash va uni monitoring qilish tizimini samarali tashkil etish masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy izlanishlarida o'z aksini topgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sog'liqni saqlash tizimida boshqaruvning strategik asoslarini takomillashtirish jamiyat salomatligi darajasini barqaror ushlab turishda muhim ahamiyatga ega [1]. Mualliflarning fikricha, monitoring tizimining asosiy vazifasi — aholining sog'lig'i holati to'g'risidagi statistik ma'lumotlarni muntazam yig'ish, tahlil qilish va ularni boshqaruv qarorlarini qabul qilishda samarali qo'llashdan iborat. Boshqa bir tadqiqotda jamiyat salomatligi monitoring tizimini yaratishda tizimli yondashuv va kompleks boshqaruv modeli zarurligi ta'kidlanadi. Ayniqsa, sog'lom turmush tarzini shakllantirishda ijtimoiy omillar, ekologik muhit va aholining madaniy saviyasi kabi ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligini hisobga olish zarurligi qayd etilgan [2]. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlarda raqamli texnologiyalarni sog'liqni saqlash boshqaruviga integratsiya qilish orqali monitoring tizimining samaradorligini oshirish yo'llari keng tahlil qilingan [3]. Elektron sog'liq pasportlari, telemeditsina va onlayn tibbiy ma'lumotlar bazalari jamiyat salomatligini boshqarishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Boshqa manbalarda esa monitoring tizimini tashkil etishda davlat siyosati va sog'liqni saqlash boshqaruvining institutsional asoslari alohida o'rganilgan [4]. Ushbu manbalarda boshqaruv tizimining samaradorligini oshirish uchun normativ-huquqiy bazani mustahkamlash, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish zarurligi ta'kidlanadi. Shuningdek, ayrim tadqiqotlarda jamiyat salomatligini monitoring qilishda xalqaro tajribalar, xususan, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) tomonidan taklif etilgan indikatorlar va metodologiyalar tahlil qilinib, ularning milliy tizimlarga moslashtirish imkoniyatlari o'rganilgan [5]. Umuman olganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, jamiyat salomatligi monitoring tizimining samaradorligini ta'minlash uchun boshqaruv jarayonlarini raqamlashtirish, axborot almashinuvini tezlashtirish va strategik rejalashtirishni takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqotda jamiyat salomatligi monitoring tizimini tashkil etishning boshqaruv asoslarini o'rganish maqsadida tizimli yondashuv, tahliliy, taqqoslama va statistik usullar qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosi sog'liqni saqlash tizimini boshqarish bo'yicha ilg'or nazariy konsepsiyalar, xalqaro tajribalar va amaliy ma'lumotlarga tayangan holda shakllantirildi. Tadqiqot jarayonida O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, Davlat statistika qo'mitasi, shuningdek Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) tomonidan e'lon qilingan rasmiy ma'lumotlar bazalari tahlil qilindi. Ma'lumotlar yig'ish bosqichida 2018–2024 yillar oralig'ida aholining salomatligi holati, kasallanish ko'rsatkichlari, sog'lom turmush tarzini targ'ib

qilishga qaratilgan dasturlar va ularning natijalari o‘rganildi. Shuningdek, tadqiqot doirasida 120 nafar tibbiyot xodimi, 80 nafar sog‘liqni saqlash boshqaruvchisi hamda 150 nafar aholining turli qatlamlari o‘rtasida so‘rovnomalar o‘tkazildi. So‘rovnomalar orqali sog‘liqni saqlash tizimida boshqaruv jarayonlariga bo‘lgan ishonch darajasi, monitoring tizimining samaradorligi va mavjud muammolar aniqlab chiqildi. Olingan ma’lumotlar asosida tibbiy-statistik tahlil usullari qo‘llanilib, raqamli vositalar yordamida ma’lumotlar qayta ishlanib, diagramma va jadval ko‘rinishida tizimlashtirildi. Tadqiqotning amaliy bosqichida sog‘liqni saqlash muassasalarida monitoring tizimi faoliyatini baholash uchun asosiy indikatorlar ishlab chiqildi, ularning orasida kasallanish darajasi, profilaktik tadbirlar soni, tibbiy xizmatdan foydalanish chastotasi va aholining sog‘lom turmush tarziga rioya etish ko‘rsatkichlari mavjud. Shuningdek, boshqaruv samaradorligini baholash uchun SWOT-tahlil usuli qo‘llanildi, bu esa monitoring tizimining kuchli va zaif tomonlarini, mavjud imkoniyatlar va xavf omillarini aniqlash imkonini berdi. Natijalar tahlilida statistik dasturiy ta’minotlardan (SPSS va Excel) foydalanilib, o‘zaro bog‘liqlik koeffitsiyentlari aniqlangan, shuningdek, monitoring tizimining samaradorligini oshirishga qaratilgan boshqaruv modelining konseptual loyihasi ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligi ko‘p manbali ma’lumotlarga tayangan holda, ularning tahlili, solishtirish va umumlashtirish usullari yordamida ta’minlandi. Shu tarzda qo‘llanilgan uslublar jamiyat salomatligi monitoring tizimini tashkil etishning boshqaruv asoslarini ilmiy jihatdan asoslash va amaliy takliflar ishlab chiqish imkonini berdi.

1-Jadval. Jamiyat salomatligi monitoring tizimining asosiy ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich nomi	O‘lchov birligi	2018-yil	2024-yil	O‘sish foizi (%)
Aholining umumiy sog‘lomlik darajasi	%	68.4	78.9	+10.5
Profilaktik tibbiy ko‘riklardan o‘tganlar ulushi	%	45.2	67.3	+22.1
Surunkali kasalliklar bilan ro‘yxatda turganlar	ming kishi	315.6	289.4	–8.3
Tibbiy xizmatlardan qoniqish darajasi	%	59.8	83.2	+23.4
Raqamli sog‘liq tizimidan foydalanuvchilar soni	ming foydalanuvchi	120.0	450.5	+275.4

Jadvalda jamiyat salomatligi monitoring tizimi bo‘yicha asosiy ko‘rsatkichlarning 2018–2024 yillar oralig‘idagi o‘zgarishlari aks etgan. Ma’lumotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, aholining umumiy sog‘lomlik darajasi va tibbiy xizmatlardan qoniqish darajasi yildan-yilga ortib bormoqda. Shu bilan

birga, surunkali kasalliklar bilan ro‘yxatda turganlar sonining kamayishi profilaktik tibbiy ko‘riklar samaradorligining oshganini bildiradi. Raqamli sog‘liq tizimidan foydalanuvchilar sonining keskin ortishi esa sog‘liqni saqlash sohasida raqamlashtirish jarayonlarining jadal rivojlanayotganini ko‘rsatadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, jamiyat salomatligi monitoring tizimini tashkil etish va uni samarali boshqarish sog‘liqni saqlash siyosatining eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Olingan ma’lumotlar asosida aniqlanishicha, mavjud monitoring tizimlari ko‘p hollarda ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish jarayonlarida kechikishlar, inson omiliga bog‘liq xatoliklar hamda texnik nosozliklar tufayli to‘liq ishlamayapti. Ayniqsa, viloyat va tuman miqyosidagi tibbiyot muassasalarida salomatlik ma’lumotlarini yagona bazaga kiritish va ularni real vaqt rejimida tahlil qilishda qiyinchiliklar mavjud. Bu esa boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida aniq, yangilangan va ishonchli ma’lumotlardan foydalanish imkoniyatini cheklaydi. Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat shundan iboratki, tibbiy-statistik ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish jarayonlari ko‘p hollarda an’anaviy usullarga asoslanadi, raqamli texnologiyalar esa yetarlicha darajada joriy etilmagan. Bu holat natijada jamiyat salomatligi monitoring tizimining tezkorligini pasaytiradi va boshqaruvning samaradorligini cheklaydi. So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, tibbiyot xodimlarining 68 foizi mavjud monitoring tizimining takomillashtirilishiga ehtiyoj borligini bildirgan, 23 foizi esa mavjud tizimning samarali ekanini tan olgan. Bu raqamlar monitoring tizimini modernizatsiya qilish zarurligini tasdiqlaydi. Tadqiqotda raqamli sog‘liqni saqlash tizimlarini keng joriy etish jamiyat salomatligini nazorat qilish jarayonida muhim burilish yasashi mumkinligi aniqlangan. Xususan, tibbiy ma’lumotlar bazalarini yagona platformaga birlashtirish, elektron sog‘liq pasportlarini joriy etish va sun’iy intellekt texnologiyalarini tahlil jarayonlariga tatbiq etish boshqaruvni soddalashtiradi, tezkor qaror qabul qilish imkonini kengaytiradi. Shu bilan birga, tadqiqotda ijtimoiy omillar — aholining sog‘lom turmush madaniyati, profilaktik tibbiy ko‘riklarda ishtirok etish faolligi va sog‘liq haqidagi ma’lumotlardan xabardorlik darajasi — monitoring tizimi samaradorligiga bevosita ta’sir etishi aniqlangan. Tahlillar natijasi shuni ko‘rsatadiki, jamiyat salomatligini samarali boshqarish uchun faqat tibbiy yondashuv emas, balki ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik omillarni ham kompleks ravishda hisobga olish zarur. Tadqiqotda ishlab chiqilgan boshqaruv modeli jamiyat salomatligi monitoring tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish, tibbiy ma’lumotlarni integratsiyalash, hamkorlikda boshqaruv mexanizmini shakllantirish hamda aholining salomatlik madaniyatini oshirishni o‘z ichiga oladi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, jamiyat salomatligi monitoring tizimini samarali tashkil etish boshqaruvning tizimli yondashuvini, innovatsion texnologiyalarni va inson salomatligini ustuvor qadriyat sifatida tan olishni talab etadi. Shu asosda amalga oshirilgan islohotlar

sog‘lom jamiyatni shakllantirishga, kasalliklarning oldini olishga va tibbiy xizmatlarning sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa. O‘tkazilgan tadqiqot natijalariga ko‘ra, jamiyat salomatligi monitoring tizimini samarali tashkil etish uchun boshqaruvning ilmiy asoslangan yondashuvlari, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va tibbiy ma’lumotlarning integratsiyalashgan bazasini yaratish zarur ekanligi aniqlandi. Monitoring tizimining muvaffaqiyatli ishlashi aholining sog‘lig‘i holatini muntazam kuzatib borish, kasalliklarning erta aniqlanishi, profilaktik chora-tadbirlarning sifatli amalga oshirilishi hamda sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Tadqiqot davomida aniqlangan muammolar — ma’lumotlarning tarqoqligi, tahlil jarayonlarining sustligi va boshqaruvda inson omiliga bog‘liqlik — monitoring tizimini takomillashtirish orqali bartaraf etilishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, sog‘liqni saqlash sohasida boshqaruvni modernizatsiya qilish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, tibbiy xodimlarning malakasini oshirish va aholining sog‘lom turmush madaniyatini rivojlantirish strategik ustuvor yo‘nalishlar sifatida belgilanadi. Taklif etilgan boshqaruv modeli jamiyat salomatligi monitoring tizimining samaradorligini oshirish, tibbiy xizmatlarning sifatini yaxshilash hamda sog‘liqni saqlash tizimida shaffoflikni ta’minlashga xizmat qiladi. Umuman olganda, jamiyat salomatligini monitoring qilishni samarali yo‘lga qo‘yish nafaqat tibbiyot sohasining rivojlanishiga, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligiga ham bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Anderson, L. (2020). Public Health Management and Strategic Monitoring Systems. Oxford University Press.
2. Karimov, B. (2021). Aholi salomatligini boshqarishning innovatsion yondashuvlari. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. World Health Organization (WHO). (2022). Global Health Monitoring Framework. Geneva: WHO Press.
4. Sodiqova, M. (2023). Sog‘liqni saqlash tizimida boshqaruv va nazorat mexanizmlari. Tibbiyot menejmenti jurnali, №4.
5. Brown, J. & Peters, K. (2021). Digital Transformation in Health Governance. Cambridge University Press.